

059

КАРАЇНСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО
„СЕКЦІЯ ВИДАВНИЧА“.

ЛЬВІВ, 1919.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

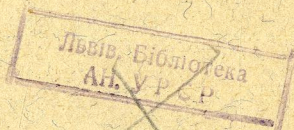
109
ВАНД.
УКРАЇНСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО
„СЕКЦІЯ ВИДАВНИЧА“.

Вкраїні служи!

6507
Оповідання для молодіжи

НАПИСАЛА

СЕВЕРИНА КАБАРОВСЬКА.

ЛВІВ, 1919.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2660

Вкраїні служи!

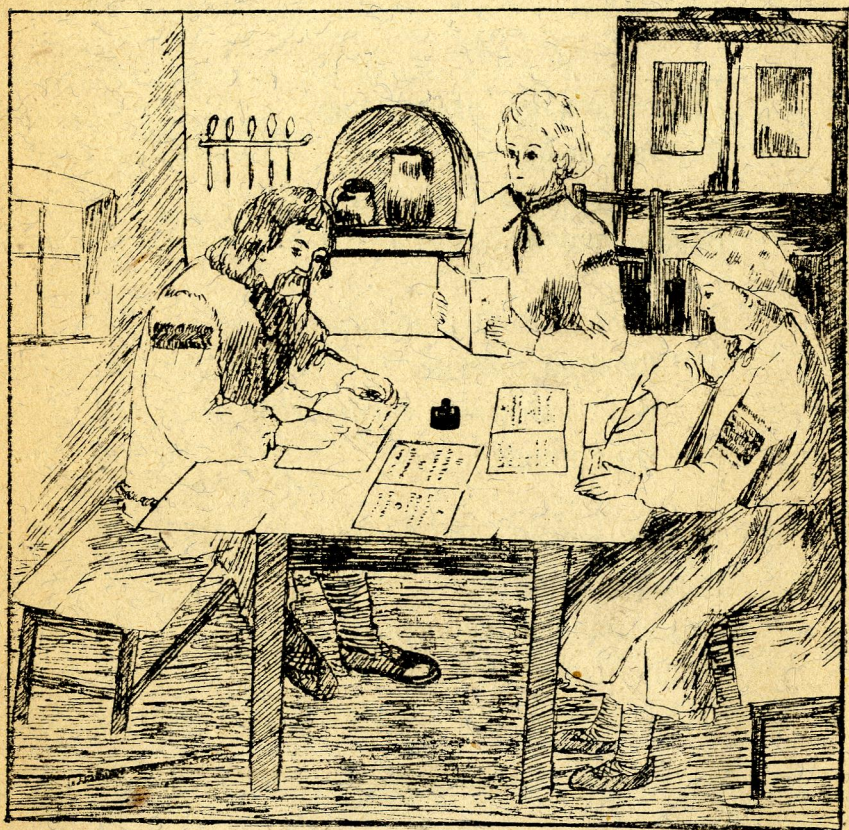
Вже із малку, люба доню
Вкраїну люби,
Хоч дрібонькими ділами
Вкраїні служи.

Твої діла хоч дрібненькі
Вкраїна прийме,
Плід найменша праця твоя
Вкраїні несе.

Щирий намір, ревна праця
Вкраїну кріпить,
Хто з малого починає,
Великим кінчить.

„Золотий недоліток“.

Сумний воєнний час навів суму і у все веселий світ діточий.

Там, де раніше гостила лише сердечна радість, свобода, а іноді й пустота, вкрався під сю хвилю тиха задума, сумовита мовчанка, а то й лячна тривога.

Рожеві личка, які ясніли все досі щасливим усьміхом..., сияли захватом, поблідли... посоловіли.

Блискучі оченята повні огню — пригасли.

Часто читають у хаті сумні вісти, що там по широкому Поділлю виростають одна по другій стрілецькі могили. А про стрільців діти знають і ах... як люблять їх.

Великий, народний біль вони відчують вже своїми малими серденьками.

Якже бути їм веселими, як раніше? Як не думати поважно?

*

*

*

Споважнів світ діточий..... а з ним й Данусьо.

Бувало пустує, що хата ціла кругом ходить. Тепер инакше. Хоч у него в хаті і мама і тато, всеж і в його рідні бракло вже дорогих серцю... і його рідня перейшла чимало, а він враз з нею.

І якось усе йому иньше здаєть ся, чим давнїйше і він також иньший.

Ледви скінчить вчити ся, а то бересь уже за книжочку та читає. А стане батько читати про подвиги Стрільців, про їх життя в полі, то й цілий в ухо переміняє ся. Колиж почує про стрілецькі похорони, срібна слезонка кане по його личку.

Часто сяде й думає, про що... він лише знає. Діточі забавки не манять його. Ледви візьме яку в руки, та вже й покладе на бік. Ось якось раз скінчив він вчити ся, сїв коло віконця та призадумався. Довго сидів так непорушно, а оченята його блудили по під гуцульські колиби, які по горах проти вікна розсіли ся.

„І чи всі вони, як Оленка не вміють читати ?

Чи всі вони, що живуть в онтих колибах, як дістануть картку від сина чи брата, що на війні, чи хорий у лічниці вістки дожидає... ждуть, поки хто не знайдесть ся, щоб їм картку перечитав. Оленка каже, що мало хто тут уміє читати... бо школи у них досі не було. Які вони бідні ! Як то гірко не уміти читати ! І ніхто не подбав про це, щоб їх навчити. Коби то я був вже старший...”

Брови стягнулись при останній думці — і чоло затягнулось хмарою жалю.

Помітила сю зміну мати та й перериває сумний його настрій питанням :

„Над чим ти, Данусенько так призадумав ся ?“

Хлоп'ятко покрасніло нараз, неначеб хто зловив його на чімсь, ізза чого йому соромно.

„Но — скажи дитинко, які там думки в твоїй

головці? Знаєш, що мамуся любить, як отвирасєш перед нею своє серденько“.

Данусьо встав від віконця, підійшов до ліжка матери, мовчав єще хвилинку, а відтак спитав несьміло : „Чому я малий — мамусю?“

„А ти хотївби вже бути великий?“

„Певно, що хотїв би“.

„А чомуж ти бажаєш бути великим?“

„Бо малий нічого не може робити“.

„Як то нічого? От ти вчиш ся, читаєш, поможеш часом дещо татусєви, послужиш мамусї...“

„Е так — але...“

„Але що?“

„Але для народа, мамусю“.

„Для народа“ — сказала мати поважно, „робить дитина много, коли вчить ся пильно, привикає до ви-повнювання обовязків, дбає про своє здоровле. А як ви-росте, працювати ме“.

„А мамуся читала менї раз, що сербськї діти разом зі старшими бороли ся за свій нарід“.

„Се правда дитинко“.

„Чи українськї діти гірші сербських?“

„Крий Боже! Ми бажаємо, щоб українськї діти були всїм иньшим приміром. Сьміливі, бодрі а надївсе: щоб любили свій нарід“.

„Добре — а мамуся все кажуть, що любити нарід, значить для него працювати“.

„Не инакше дитино“.

„Но, то і діти повинні працювати для народа“.

Матї, що йно тепер змїркувала, до чого малий змїряв.

„О скільки й що [зможуть, так певно повинні“, сказала по хвилі.

Данусьо подумав, відтак спитав тихо.

„Мамусю, а навчити когось читати, чи се також праця для народа?“

„А вжеж що так. Коли хто навчить читати, то так, якби прозрів. Сам знайде дорогу і другим еще покаже. А з „сліпими“ тяжко народови“.

Подумав хвилину хлопчина та каже:

„Тому Оленка казала, що вони сліпі“.

„Колиж вона так казала?“

„Єї сестра дістала карточку від свого брата, що лежить ранений у лічниці. Тиждень носила її, і не було кому єї прочитати! Оленка порадила до нас принести. І я прочитав єї. А вона каже: „Ось бач, маленьке таке і визнає ся, а ми сліпі ніяк не розберемо, що там стоїть“.

„Ой бідні вони із сею неграмотністю“, сказала мати. Кождий їх використовує... обдурить. Много праці треба, поки се минеть ся“.

„Коби мамуся була здорова, вчила би їх всіх... правда мамусю?“

„Не такше дитинко“.

Хлопця крутилось, мняло ся в собі хвилину, а відтак спитало несміло.

„А я міг би навчити Оленку читати?“

О міг бишь дитино, еслиб лише хотів.“

„Я мамусю, дуже хочу... я вже обіцяв єї“.

„Се дуже гарно, що ти об тім подумав, а о скільки гарнійше буде, коли її справді навчиш“.

„Мамусю, я навчив її вже „і, и, о“, — говорив усьміхаючись Данусьо. „Всі самозвуки вона вже пише і читає. Лише я досі нічого мамці не казав“.

„Так вчи її, дитинко, далше. Мамуся тобі все порадить, скільки сили дозволять, допоможе.“

„Добре, матусю“, сказав урадований Данусьо і поцілував горячо руку матери.

„От бачиш“ — замітила мати — „будеш працювати разом зі старшими.“

„Е мамусю, що то одну Оленку навчити, — а інші?“

„Гляди, щоб се зробив“.

„Я хотів би більше, але не дам собі ради.“

„Бо сили твої еще слабі“.

„Хиба мамусю еще Івана, він просив мене також, як побачив, що Оленка вчить ся“.

„Добре, дитинко“.

„А мамуся позволить, що дам їм свої зошитки і пера. бо вони не мають“.

„Позволю“.

„І я вже нині вечір буду їх вчити!“ аж скрикнув з одушевлення хлопчина. Мати пригорнула до себе недолітка та дві слези скотились на золоту його головку.

В якийсь час пізнійше сидів Данусенько о сірій годині коло ліжка своєї матінки. Звичайно в сїм часі, поки лампи засвітять, відпочиває по науці та розмавляє з мамою.

Ось між иньшим каже він: „Якось сеї зими коротші вечери, як що року“...

„А кількож ти тих зим пережив, що в сегорічній помітив різницю?“ — всьміхнулась мати.

„Кілько?...“ спаленів хлопчина. „А вжеж 9 літ маю“.

„Се правда“ — замітила мати.

„Так тямлю торічну сю предовгу зиму з безконечними вечерами, яку ми переживали на чужині“.

„Ой тяжка вона справді була“ — зітхнула мати. „Но, але ми розлучені були з ріднею... терпіли і тужили — а в терпінню час воліче ся“.

„Но, так мамусю, але пр. послідна зима, яку перевели ми перед війною у краю. Я пригадую собі єї добре. Тоді також такі довгі вечери були. Правда, не всі. Але пр. як татусь і мамуся пішли до читальні, а я лишив ся з Гасею. Хоч як вона забавляла ся зі мною, ми грали, сьпівали, танцювали — а я думав нераз, що не скінчить ся сей вечір“.

„Бо ти вижидав тата-маму. А коли чого ждемо, то час наче розтягає ся.“

„Я сего року також жду... весни, бо лікар казав — з весною мамуся буде здорова — а однак вечери видають ся мені коротші“.

„А бачиш дитинко, сам кажеш, що „видають ся“ вони тобі коротші, хоч в дійсности вони, як торічні і літ минулих. Але мене тішить твоя злуда. Се лише гарний доказ, що ти вмієш вже час виповнити й позиточним, не лише пустим. При праці тікає час скоренько,

що й помітити ми не годні, куди діває ся. А іноді радіб його й притримати“.

„Справді, мамусю“ — сказав Данусьо весело, радий що мати порозуміла його. „Нині то я хотів би затримати час, бо ось ледви пописав я задачі і вивчив ся лекцій завданих — хвилинку вправляв ся, а то вже й шеста. А я так хотів нині еще скінчити читати: „Задля науки“. Віри Лебедової — бо се таке гарне і цікаве. Тимчасом треба вже „лекцію“ робити, бо Іван має о сій порі, троха вільного часу, но а Оленка відтак до вечері забирати ся-ме. Так вже йду, матусю, до кухні“.

„Добре — лиш терпеливо і чемно, дитинко. Знаєш, вони спрацьовані“... замітила мати.

„Знаю, знаю... А що мамуся робити ме?“

„Читати му“.

„Як мамуся чого потребувати ме, прошу дзвонити“. Поцілував маму в руку і побіг.

*

*

*

Минали дні за днями, Данусьо шильнував лекцій. Часто мати, коли почувала ся сильнійша, приходила йому з помічю. Одного вечера хотіла мати звеселити Данусю своєю присутністю на лекції тим більше, що від двох тижнів на них не бувала, бо лежала у ліжку.

Нині чулась сильнійша. Вийшла із своєї кімнати та перейшла тихо до їдальні. Двері до кухні були відчинені. Мати підійшла проти дверей та станула нараз причарована красою картини, яку побачила.

Коби так мистецька кисть ухопила сю хвилину, вийшлаб прекрасна картина.

В просторій кухні при великім біленькім столі сидить з одної сторони дівчина-гуцулка, з другої старий гуцул-газда. Перед ними розложені зшитки, в руках у них пера, на столі фляшка з чорнилом. За столом з букварем у руці стрункий білявий хлопчина.

На ясно зеленім тлі кухонної стіни зарисовують ся гарно сі три статії та творять гармонійну прекрасну цілість.

Дівчина-гуцулка красуєсь мов маків цвіт. Сорочка на ній біленька, шита різноманітними о ярих красках узорами, спнята на грудях огнистою биндою. На голові червона хустина, місто спідниці дві червоні припинки. на ногах червоні вовняні капчурі та повязані постолі.

Гуцул газда виступає у темнійших красках, хоч і в него червоні капчурі і біла сорочка. Але сорочка шита темними красками та вузкими узорами. На ній сердак з овечої шкіри набиваний блискучими бляшочками та шитий красними нитками, обложений чорним баранком.

В стані обняв його широкий шкіряний черес набиваний золотистими гузиками. Через рамя по сердаку звисає шкіряна дзьобенка гарно вибивана.

А голова з чорним блискучим довгим волосем, яке спадає на шию та рамена.

Контрастом сих двох сильних, кремезних статей — мале струнке хлопця.

Личко його біле-білесеньке із слабим відтінком рожі, золоті кучерики вють ся над чолом та спадають на рамена наче у малого гуцуляти, а оченята яснійють мов зіроньки.

Темно синій жуванець гуцульського крою підносить черти лиця, по яким в сій хвилині мчить якась сумовито-солодка задума.

Дівчина і гуцул похилені над зшитками та видно рівнож журливо задумані.

Вони пишуть.

Хвилину тишина!

„Вже написали?“ питає відтак Данусьо і підходить до Оленки.

„Я вже“ — каже дівчина.

„Но прочитайте, Оленко“, просить хлопця.

Дівчина читає поволи.

„Люби нарід свій“.

„Алеж ви так не написали“ — журить ся Данусьо.
„Поміркуйте троха“.

Дівчина міркує та не знає. Данусьо нетерпеливить ся.

„Гляньте сеж „у“ не „ю“. Так прочитаєте „луби“, а я казав „любн““.

Дівчина справляє.

Хлопчик підходить до Івана.

„Но, а Ви, Іване, як там написали? Щось перше слово недокінчене“.

„Я, Данусеньку, забув, як то „б“ пише ся“.

„Забув! — Забувати не можна!“ — каже хлопчик.
„Щож люди вміли би, якби кождий забував, як ви“.

„Та всего я не забув, лише „б“, толкуєть ся Іван.

„Но, погляньте, як „б“ виглядає і пишеть“.

Хлопчик отворив буквар і показує. Іван похилився над зошитом і пише.

Данусьо приглядаєть ся, відтак сьмієть ся.

„Сеж якась кривулька не „б“. Пождіть я з вами напишу.“

Бере руку гуцула і хоче нею поводити. Але рука гуцула-газди тяжка і маленька ручка хлопяти не годна її опанувати; „б“ вийшло еше гірше.

„Зле“ — каже троха збентежений Данусьо. „Дивіть ся, я сам напишу. А ви глядіть, як поводжу рукою.“

А вжеж, Данусеньку, я приглянусь“ — запевняє Іван.

Хлопчик бере перо гуцула і пише.

Дві голови схиляють ся над зшитком. І знова гарна картина. Велика голова гуцула з чорним блискучим волосем — побіч маленької золотої головки хлопяти.

Поморщене, огоріле, зажурене лице — побіч біло-рожевого ніжного личка дитини.

Яке велике противеньство у зверхньому вигляді, а яка гармонія у їх думках!

Хлопчик думає, щоб як найкраще написати „б“.

Гугул, щоб як найкраще зуміти переписати.

Еще хвилину захоплює ся мати сею дійсною картиною, яка сном її здаєть ся... та давить у собі зворушення, яке її обхоплює.

Нараз задусило її у грудях і вона мимохіть закашляла.

„Муся тут“ — скрикнув радісно Данусьо і покраснів цілий. Схопив ся з крісла прибіг до матери і впав в її обійми.

А мати гладила золоте волосечко дитини та думала: „Коби то кождий недоліток сеї зими вивчив двоє неграмотних читати... як скоро засвіталоб на нашій темній Україні....“

Не куй зазуленько.

Не куй, не куй зазуленько,
Зазуленько сива,
Лишила ся одна мені
Зелена могила.

Не куй, не куй зазуленько,
Не вганяй мя в тугу,
Чи ж найду я де у світі
Матіночку другу.

Не ворожи пташиночко
Довгих літ віку,
На біль-горе — сиротині
Не найде ліку.

Сеж українська сирітка — обнімімо її!

Львівська бібліотека
АН. УРСР

Львівська державна
наукова бібліотека
2660

Голод і нужда розцарились у шіпці-хатчині, в якій жила Василиха з двома діточками. Доки ще сили її ставало, наймала ся сям то там до роботи, а що була працювита й запопадлива, придбала все стільки, що могла прожити ся з дітьми. Але жура, тяжка праця і злидні що раз більше винищували її сили, та в кінці й повалили з ніг.

„Ой не здужаю вже зовсім, люба Тафіє“ — говорила, тяжко зітхаючи до старої газдині від паньства радників, яка прийшла замовити її до праня. „Глядїть таки иньшої“.

„І чиж найду я у цілому місточку другу таку робітницю, як ви? — Зажурить ся і моя панї. А то передсвяточе прання, та біля много. Що мені тут робити?“ говорила Гафія.

„Годї, бо годї“ — стогнала Василиха.

„Коби сила, я-б не відмовила, бо жити треба і діти їсти хотять, а в мене тільки добра, що запрацю“.— Зітхнула важко та додала. „Ось йде Великдень. Бувало білю, випрячую, щоб хата на ціле село пишалась харністю та не журу ся, що будемо на Воликдень їсти. Знаю, що наварю і напечу всего доволї. А тепер“, — захлипала

Василиха, „не знаю, чи одної бульби до Великодня стане“.

„Не побивайтесь так, Василихо, Бог добрий“ потішала Гафія. До Великодня еще двигнетеся та хочби у нашого паньства заробите, бо ось треба буде порядки в городчику робити — то що. А тимчасом я ось принесла дітям паланичку та мірку бараболі. Здорові були“ — докинула пращаючись. „Я знова до вас загляну. А вставайте скоро, — бо і наша паньунця вже за Марточкою скучають.“

Василиха подякувала та зраділа на хвилину. „Ось буде чим діти погодувати, поки піднесу ся“. — Але дні минали, а Василиха все слабшала. Кінчила ся і бульба принесена Гафією, а в хаті не було вже нічого. А тут Великдень за кілька днів. Спомини давнього життя стають раз враз поред очима Василихи, а з ними єї добрий чоловік. Ляг, Бог знає в якій землиці, оставив єї вдовою на поталу лютій недолі.

Василиха, що згадає як жилось єї у рідній хаті з єї добрим чоловіком, то заплаче. Бо і газдиння була вона на ціле село. А нині, за прости Біг у такій шіпці край цвинтаря тулить ся з діточками своїми.

Та банованне не помагає. — Коби сили до праці, вона все перемоглаб.

Але неміч страшнійша від усього, обхопила єї, та піднести ся не годна. Щож буде з єї діточками, коли єї не стане? Хиба один Бог змиує ся; й так що дня задурює їх пісною бульбянкою, а сама голодує. Нині не має сили і сеї зварити, а діти плачуть.

„Дай гаму, мамо“, плаче - прохає малесеньке біле дівчатко. Тулить вона дитину до себе, а в голові єї гуде, у грудях палить, в середині млоїть страшно. Але збирає останки сил, встає. Дитини жалко. Заволіклась до припічка, Михайлик подав єї соломі із тапчану, приніс з надвору кілька сирих патиків. Кілька послідних бульб покряяла Василиха та всипала у глечик. Запалила соломую... спалахнув ясний огонь, а Василисї потемніло в очах... і впала при сїй роботі. Діти наробили крику, кинулись з плачем до матери, хотіли ратувати та не вміли. Плакали та заводили, але ніхто не чув сего розпучливого крику дітий, лише Бог на небі!

*

*

*

Три дні по смерти матери сиділи діти у зимній сумній хаті. Збирали окрушини хліба, гризли недоварену бульбу, попивали студеною водою та заливались слезами.

Тушилися одно до другого, вкривались лахміттем та грілись теплом власного тіла. „Дай хлібця, мамо“ — плакало мале дівчатко.

„Цить Мартуню“ втихомиряв сестричку старшенький братчик, нема вже мамі, цить“.

„До мамі хочу, дай хлібця, мамо“ голосило зголодніле, змерзле диття, не зважаючи на слова братчика, а рясні слезоньки шнурочком дрібненьких перел канули по блідому, ніжному личку.

У хлопчика стискалось серденько. Хотів потішити сестричку, хоч окрайцем хліба, хоч відпадом

бульби, але — він знав, що в цілій хатчині нема вже і для куряти одної окрушини поживи, так пильно все визбирали.

Даремно вже вчора глядів по зимних закоптілих глечиках, шукав на полиці, на столі і під столом і під лавою і по усіх закутках.

Болхчим зором обкинув хлопчик шінку - хатчину. Стара одна лава, кривий стіл, поломаний мисник і тапчан з лахміттем на яких дві сирітки дрожали із зимна і голоду — ось і все, що у ній було.

Страшна картина нужди викликала в уяві хлопчика супротивну картину. Де він її бачив?

Ясна світличка, білесенька в узори шита постіль, стіл застелений чистим рядном, мисник з мальованим начиннем. На стінах образи святі у цвітах, перед Христом горить червона лямпочка.

На лаві за столом сидить батько і люльку пакає; побіч ного малий хлопчина паточок стругає; — в колиці немовля сьмієть ся, а при огні стоїть матір, великою варехою вареники із кипятку виймає та поливає солониною. Ось він чує запах свіжо зішквареної солонини, бачить великі смачні вареники. Один Мартуні би дати...

„Дай гаму, дай хлібця“ захлипала Мартуня, заходячи ся від плачу, який потрясав її малим тільцем.

Хлопчик збудив ся з задуми. Отворив широко очі і ціла страшна дійсність станула знова перед ним. Зітхнув важко. Вже знає, що се за світличка була, яку що йно бачив.

Він був у ній, малим хлоп'ятком, що стругав паточок побіч батька стоячи. Сеж побачив він рідну свою хатину.

Давно вже люта судьба вигнала їх із неї — але він тямить її. Впрочім матуся згадували її чи не що дня.

У ній так гарно було, так любо! Але то вже давно тому. Єще поки батько на війну пішов. Він тямить, як мама впряждала тата, як заливала ся гіркими слезами. І він плакав. Але більше ще тямить, як відтак прийшли жовняри і виганяли їх з хати. Мати ридала та не хотілась вступити. Відтак взяла на плечі великий клунок, на одну руку Мартуню в периночці, у другу кобілку а перед собою гнала корівку. Він біг коло мами тримаючись за спідницю та плакав.

І пішли. Десь блукали, десь їх возили, відтак вертали і опинились ось тут. Чому? — Михайлик не знає.

„Дай хлібця... дай“, заголосило криком серце роздираючим голодне диття. Хлопчик прокинувся в друге. Хотів щось сказати, але голос замер йому у горлі, а з його чорних очей, які були повні суму і горя, ринули нараз слези, русява головка впала знеможена на груди.

Наглий голясний плач братчика здивував дитину. Втихло на хвилину її жалісне голосіння. Ясними оченятами, у яких блистіли слези, гляділо наче налякане, що своїм риданням його засумувало.

Витягнуло до него дрібну ручку, яку хлопчина став обливати слізми. Ясний радісний луч ранішнього сонічка перекрав ся через маленьке заморожене віконце

у сумну сирітську хатинку, та став цілувати білу головку дитини та сумні повні сліз очі хлопчика.

*

*

*

„Скажіть мені, Гафіє“ — просила гарненько Марусенька, примілюючись до своєї старої няньки-опікунки, — „чого ви плакали вернувши у четвер від Василюхи?“

„Ось і згадалась дитино, сам Бог устами твоїми промовив“ — скрикнула стара Гафія та аж випустила із рук вареху, якою шумувала росіл. „Ой, то з мене непотріб! Таж я і забула про біднята! Ой Господоньку, за сею святачною роботою і не стямиш ся, як дні біжать. Печи, вари, вишійай, а сї небожата може і погинули досі. Так се вже третій день нині. А тож християнський обовязок помочи сиріткам“...

„Прст які ви сирітки говорите Гафіє?“ — спитала Марусенька.

Стара наче не чуючи говорила дальше: „Гріх, ей Богу — гріх перед Господом Св'ятим і ніяко перед совістю своєю. У нужді і голоді померла, царство єї небесне, ніхто повік не замкнув єї на сон вічний. От бідна Василюха, бідні сиротята“.

„Так Василюха померла?“ — скрикнула з черги перепуджена Марусенька.

„А вжеж померла“. Зойкнула стара та стала отирати очі.

Марусенці заблестіли очі слізмами. „Вже знаю“, ска-

зала сумно, „чому ви плакали, вернувши від неї. А ма-
муся мені нічого не сказали“.

„Ей мамуся боялись, чи не яка пошестна слабість...
і боялись вже і мене туди пустити“, говорила стара.
Але Марусенька не чула сего і говорила наче до себе:

„Хтож піклує ся тепер маленькою Марточкою? Вона
така гарненька дівчинка...“ „Скажіть, Гафіє“, звернулась
по короткій задумі до своєї опікунки — „хто взяв сю
біленьку Марточку...? Хиба не лишило ся саме у хаті,
адже загинулоб нехибно.“

„Може і загинули обої біднятка“ — бідкалась стара,
а то в четвер я пішла кликати Василиху, царство єї не-
бесне, порядки в городчику робити, засталам єї вже без
життя. Лежала на землі чорнійша від неї, а діти на ній.
Коли відірвала я їх від матери, почали так голосити,
що нічого від них довідатись не могла...“ оповідала Ва-
сильха та нараз з жалю заридала.

Марусенці покотились дві слези по личку. „Гафіє —
а Василиху похоронили вже?“

„Такі сего дня забрали бідолаху та закопали от
побіч хатчини“.

„А діти?“ спитала Марусенька дрожащим голосом.

„Ось воно і лихо, що не знаю, чи хто взяв біднята,
чи подав хоч скибочку хліба, чи погинули вже досі
з голоду“.

„Гафіє“ — скрикнули Марусенька болючо, „в нас
тільки печива, мяса, тільки всякої їди, а вони малиб
з голоду гинути. Ходім до них скоро і берім булочки,
шинки то що. Ходім скоро Гафіє, бо може справді по-
гинуть“, просила Марусенька та жалісно розплакалась.

„Пить дитино, втихомирись, а то надійдуть мамуся та погнівають ся на мене, що я тебе на сам Великдень засумувала своїм непотрібним оповіданням. Но успокій ся, дорога доню“, — говорила пестливо Гафія, гладячи золоте волосечко Марусеньки.

Але Марусенька розжалобилась і просила, щоб іти сейчас, бо діти можуть померти з голоду. А мамуся й так вернутись аж на обід, бо мають бути у двох домах на сьвяченім.

„Ось і наробила я собі лиха“ — бідкала стара. „А то горе мені з моїм язиком. Обіцяла я не казати, так і не стаминь ся, як скажеш. Тепер мені біда“.

Гафія знала добре чутливе серце Марусеньки. Знала, як вона любила малу Мартуню, яку Василиха, приходячи до роботи, приносила з собою.

Нераз просила вона: „Василихо, дайте мені Марточку, я її дуже любити-му і всего дам її. А ви й так бідні“.

Василиха всміхалась та відповідала, „Бідна я, панунцю, але доки живу, не далаб я її. Сеж моя дитина. Дасть Біг, вернемо у рідне село, буду мала чим її годувати. Там хата, обійсте... поле“

Нераз знова просила Марусенька маму: „Мамусю, візьмій Марточку і вона буде моя сестричка, мені сумно самій“. Мати ціловала голову Марусеньки та відказувала ніжно: „Не можна кохання моє. Василиха не дасть. А ти не сама, ти з мамусею“.

І Марусенька втихала.

Але що буде, як тепер у її головці блисне думка така. Може і задля того пані не веліла мені говорити про смерть Василюхи.

Стара журилась, а Марусенька скочила у спальню і по хвилині вернула в намітці і капелюшку.

„Но ходім скоро, Гафіє, до тих бідних дітей“ просила крізь слези, обіймаючи Гафію і силкувалась піднести її з лавки.

Гафія зітхнула, хвилину мовчала, а відтак поцілувала головку Марусеньки та сказала поважно: „Забуваєш дорога Марусенько, що не маєш на се дозволу родичів. Якже дитина може розряджатись, не знаючи їх волі“. Марусенька задумалась. Вона дуже любила своїх родичів і нічим ніколи їх не засмутила. А нині Великдень — день загальної радості. Вона не хоче викликати і відгіння невдоволення своїм поведенням. Отже остане ся... поки родичі не вернуть. Але діти...

Дві тяжкі сльози скотились по її личку.....

По хвилині вибігла на веранду і виглядала родичів. Задивлена в сторону міста не спостерігла, що із противної сторони волік ся блідий хлопчик-дитина, несучи на руках другу меншу.

Був се Михайлик з Мартунею.

Ясний луч сонічка, який завітав у їх сумненьху хату, манив його вийти із сеї пустки, та зробив у його головці думку, піти в дім, де его мати часто наймалась просити хлібця для Марточки. Там добра паннунця — дасть. З сею думкою вийшов з хатки, помолвив ся під великим цвинтарним хрестом і несучи Марточку на руках,

пустився до міста. Знав сю дорогу добре, бо часто ходив з мамою до сего дому, який супроти їхньої хатчини здавав ся йому пишною палатою і до якого наближав ся все з якимсь острахом та пошаною.

Ось і тепер, коли станув коло фіртки, яка вела до гарного городця, задрожав цілий і серце стало йому бити наче молотом. Йому стало лячно, по що він туди прийшов. Хотів уже тікати, але сили чогось опустили його, головка закрутилась і він у знесиллі повалив ся на фіртку, яка під напором його відчинила ся. Лопіт отвіраючої ся фіртки збудив Марусеньку з задуми. Звернула головку в сторону єї, та аж стрепенулась. На стежочку городця впав блідний хлопчина. Марусенька скочила скорійш до хлопчика, хотіла помочи йому встати. Та нараз спинилась з переляку. Хлопчина лежав наче неживий, а побіч него мала Марточка. Єї сині оченітка як дві незабудьки гляділи на неї. Маруся скрикнула жахливо. На крик Марусеньки вибігла Гафія. „Ай Господоньку — таж то спротята Василихи, Боже дай єї царство небесне“ — скликнула Гафія поглянувши на діти. Звідкіля же вони небожата тут взяли ся?“

„Ратуйте хлопчика..“ кричала Марусенька кажучи, — „бо він умирає“,

Гафія взяла на руки омлілого Михайлика, а Марусенька малу Мартуню і перенесли їх до кухні.

Заходами старої Гафії прийшов Михайлик до себе... а по хвилі уснув із утоми.

Марусенька занялась Мартунею. Перш усього за радою Гафії накормила єї молочним чаєм і булочкою.

Вонаб рада була дати Мартуні шинки і тіст і солодоців, але Гафія перестерігала, що заголодженій дитині, легко се пошкодити може.

Мартуня тішилась побачивши булочку, та кинулась до неї, як зголодніле звірятко. А коли заспокоїла голод, стала з вдовolenнем розглядатись по новім отруженню, та весело щебетати.

Марусенька вмила тоді заморусані ручки і личко — а з під бруду вихилились мов пластинки білих весівок ніжчі личка дитини. „Гафіє, яка вона гарненька“ втішала ся Марусенька, розчісуючи біле її волосечко. „Я переберу її чистенько у одну із моїх дитячих сукопчок, які мамуся ховає у шафі на памятку. Дам її чисту сорочинку і мої панчішки маленькі та білі черевички. Вона стане, як лялечка гарненька.

Марусенька перебрала малу Марточку, завязала синю стяжку у волоссе, еше і коралики синії на шийку її вложила.

Взяла її відтак на коліна і пестила. „Моя цвітотка маленька, які в неї оченята мов ті незабудьки над водою. Я вже нікому її не дам, попрошу матусі і вона буде моя“. Голобила дитину та цілувала.

В сій хвилині отворили ся двері і в порозі станула мати. З великим зачудованням гляділа мати на Марусеньку, та гарненьке диття на колінах. Не могла порозуміти, що тут зайшло. Не запримітила також Михайлика, який лежав на ліжку Гафії.

Маруся спалахнула огнем, начеб що лихого зділала. Мартуня перепуджена появою нової особи притулилась

тривожно до своєї малої опікунки, з якою вже добре освоїлась. Се пригадало Марусеньці о що рішили ся просити мамусю. Вхопила Марточку на руки і в одну мить прибігла враз з нею до мами. Приклякнула перед нею і голосочком м'яким мов оксаміт щебетала-прохала.

„Мамусю найдорожша, дозвожь най Марточка стане моєю сестричкою. Глянь мамусю, яка вона гарненька! Я з нею усім поділю ся, — маю всего за много, а вона з голоду гине“. Голос задрожав її. „Мамусю“ — прохала ніжно наче молилась, — „прости, що обняла її вже без попереднього твого дозволення. Ти вчила мене йти по словах Тараса, який каже:

„Обніміте брати найменьшого брата

„нехай мати усміхнеть ся...

Сеж українська сирітка! Обнімімо її!...“ Марусенька щебетала, а матери здавалось, що се ангел клячить ся перед нею.

Золоті кучері грались доокола її головки мов золотий диядем, та буйною фалею спадали по раменах аж на плечі. Великі темні сині очі повні в сій хвилі сліз дивились на матір мов два блавати зажемчужені росю. Ніжні білі личка красніли зворушенням, а дрібні ручки обнимали мале жахливе диття.

Матері закрутились слези в очах. Просьбі дитини-ангела не годна відмовити: „Хай буде, як просиш“ — сказала і зі зворушенням пригорнула до себе любу дитину. Дві горячі слези сплили з її очий і впали одна на головку Марусеньки а друга на головку притуленої

до неї Марточки. Материнська любов обіймала і другу дитину, яку ангел її — донечка у дім приніс.

„А щож буде з Михайликом?“ — додав нараз батько, який мовчки приглядав ся, як довершалось гарне діло.

Марусенька глянула збентежена на батька, та по хвилині сказала весело:

„Мамуся прийми Марточку, а татусю хай тимчасом прийме Михайлика“.

„А відтак?... закинув батько.

„А відтак — татусю має стільки знакомостей, що примістить його у якому захисті. Він також українська сирітка і то хлопчик — а сих, більше еще треба цінити, бо много лягло їх в полі — правда матусю?“

„Правда — ти моя мала патріотко“ — сказав батько цілуючи сердечно головку доброї доні.

Марусенька обіймала і цілувала радісно родичів та веліла малій Марточці се робити.

Біля блідого Михайлика стояла Гафія і обтирала сльози.

Володко.

Володко сумний вернув з гімназії... поцілував мовчки в руку маму, яку стрів у сїнях хати і мерщій скочив у кімнатку, в якій мешкав з двома молодшими братчиками. В кімнатці не було нікого, хоч оба брати вернули вже ранійше зі школи. Але се-ж весна, хтож сидів би в хаті, коли там сонічко сьмієть ся, а ще коли ось цілий ранок висиділо ся в душній кімнаті шкільній.

Щож кращого, як побігати тепер свобідно в ясных лучах весняного сонічка? Практикував се що дня і Володко та нині чогось инакше.

Не звитав ся навіть так весело, як звичайно з дороброю своєю матуською.

Не шукав сестрички Нінки, яку любив пайбільше з рідні і з якою ділив щоденно всі вражіння і пригоди, хоч молодша від него о два літа.

Не побіг до садку, у якому мав свою улюблену ябліночку і з якої тепер з весною старанно оббирав гусїльниці. Не манив нині його навіть гарний „ворло“,¹⁾ що то від ранка колихав ся гордо високо понад землею, ген аж під облаком ясеним.

¹⁾ Так звав Володко свого великого папірового смока.

Володко сам змайстрував його, але і ніхто подібним не міг похвалити ся. Всі хлопці з передмістя завидували йому сего папірового птаха. Алеж бо і великан був з нього. На метр довгий, сїмдесять п'ять сантиметрів широкий, виклеєний з гарного зеленого паперу, з великими червоними очима і таким носом, та довгим язиком, який плентав ся сюди і туди, коли „ворло“ злітав поволи в гору. А вже хвіст у нього справді пишний, чотири метри за ним тягнув ся, мов великанський пестрий вул.

Та ще Володко і шнура мав найбільше, чотири клубки звивав на веретенце, яке сам собі вистругав.

В погідний день усе вже раннім ранком йде Володко з своїм „ворло“ на поблиський горбочок... а звідтам стрілою мчить в діл, пустивши у вільний воздух свого птаха.

Біжить зеленим майданом, розвиваючи скоро шнурок із веретенця.

Біжить, аж росюю вкрие ся його високе чоло.

А „ворло“ знімає ся поволи та з достоїнством в гору, маючи своїм пестрим хвостом.

Коли злетить вже на висоту цілого шнурка, веде його Володко поволи... і глядить радісно за ним. Ціла юрба хлопців являєть ся в мить на майдані, а з усюдів чути оклики: „Володка ворло вже літає“.

Що їхні малі, калікуваті значать проти сего великана! Та і не знимуть ся вище, як до четвертини, а вже найвище до половини сеї висоти, яку досягає „ворло“ Володка. Майстер бо і з сего Володка хоч куди!

А Володко підсміхаєть ся вдоволений і веде свого „ворло“ під садочок. Тут прив'яже шнурок сильно до штахеток, які оточують садок, а сам сяде в садку та споглядає з тугою за ним. Нераз каже до нього, стежачи його плавбу по воздушних сьвітах:

„Який ти щасливий „ворло“, що так високо літаєш, що колихаєш ся в соняшнім сяйві ген-ген над землею, що своїми червоними очима обіймаєш широкий простір! Коби мені так високо злетіти!... Як чудово булоб з гори подивити ся на сей сьвіт“.

Відтак прив'язує знова шнур до штахеток і йде до школи. На пращанне гукне ще до „ворло“ — „А ти колихай ся весело, поки поверну“.

А верне, в сю мить і до него біжить.

Нині чогось мов не той. Заховав ся перед всіма у своїй кімнатці, сів при віконці, головку спер на долоні та думає-думає.

Чи може, як кращого „ворло“ змайструвати?

Ей ні! Ніяка весела думка не оживляє його очий.

Щось сумного він передумує, щось болючого; цілий у думках потапає. Не чує навіть, як кохана його Нінка вигукує раз у раз по садку „Володку, деж ти скрив ся?“

Хоч віконце його у садок виходить і він біля віконця... не чує.

„Деж він може бути, Мусько кохана?“ — гукає за хвилину Нінка під дверми його кімнатки до мами, яка переходить через сїни.

„Хто такий?“ — питає мати.

„А Володко. Перешукала я сад і подвіре, а його нікуди нема. Скажіть мусько, чи не бачили, може куди подальше він пішов?“

„Бачила я лише, як вбіг у свою кімнатку. Я спінула ся та нічого не питала його. Поглянь, може і там остав ся“.

„Володко... в кімнаті сидів би, тепер ось, як сонічко гріє, Нінка його кличе, „ворло“ викидає... се неможливе!“ — заперечила живо Нінка, але рівночасно подала ся до дверей кімнатки і скоро їх отворила.

„А то що? Ти справді в хаті! скрикнула своїм звінким голосочком з великим зачудованням і скочила до Володка. Володко вирваний з нечева зі своєї задуми зірвав ся на рівні ноги. Збентежений появою сестрички, не знав, що їй сказати. Мовчав, дивлячись на неї широко отвореними очима.

„Що з Тобою, Володку?“ — трівожно питала Нінка, побачивши сумне лице брата.

Таким вона його ще не бачила.

„Ти хорий певно“ додала троха чи не крізь плач. „Біжу — сповіщу об тім мамуську“. — З тим подала ся до дверей.

Володко в сій хвилі стямив ся. Підійшов до Нінки, і сказав ніжно:

„Ні — Ніночко я не хорий, не клопоч даремно муськи“.

„Так чому ти такий сумний?“

Володко мовчав.

„Може тобі що лихого приключило ся в школі?“ — допитувалась Нінка.

„Справді приключило ся щось лихого в школі, але не мені Ніночко“ — сказав поважно Володко.

„А комуж? Хиба Михасеви, якого ти так любиш?“

„Вгадала ти, кохана Нінко“ — шепнув Володко.

„Щож йому приключилось? — Дістав може лиху ноту?“

„Ей гірше сего!“

„Може він захорів?“

„І се ні!“

„Так скажи прецінь, бо і я Михася люблю. Він такий добрий, услужний, дотепний, так гарно знає оповідати“.

„Но, скажи, Володку, що лихого стрінуло його?“

„Мусить він, Ніночко, покинути гімназію“ — сказав сумно Володко і скрив лице в долоні.

„Покинути гімназію“... повторила поволи, та наче з острахом Нінка.

„Чомуж воно так?“

„Бо не має де мешкати, не має що їсти, не має середників до науки. Я розказував тобі частенько, як бідив він у зимі, коли його вуйко-швець нездужав та не міг працювати. Вуйна все виганяла його з хати кажучи, що він їм тягаром, хоч як тяжко гарував він там за сей кусник хліба і кутик, де міг вчити ся.“

Усі послуги сповняв. Тепер вуйко помер, а вуйна казала йому в сю мить забирати ся. Ось він нині пращав ся в гімназії та...“

Володко не годен був докінчити із наглого зворушення.

„Бідний, бідний Михась“ — зойкнула Нінка. „Він так гарно вчить ся!“

„Так любить ся вчити“ — додав Володко.

„Такий здібний“.

„Найздібнійший у клясі“.

„І щож він тепер, Володочку, робити-ме?“

„У найми“ — каже — „підє“.

„Що кажеш?“ — скрикнула Ніна.

„Та щож йому робити? — Він же круглий сирота. Мами — тата не має, щоб подбали про його долю. Вуйко один любив його, та тулив його коло себе. Але і сего не стало. Сам він на світі остав ся“ — говорив сумно Володко.

Нінка задумалась.

По хвилині піднесла головку, та глянувши на брата ясними очима, сказала ніжно:

„Не сумуй, Володку — се Михасеви не pomoже. Рішимо щось, щоб Михась міг дальше вчити ся! Попросимо мамуськи... може візьме його у нашу хату“.

Володко спалахнув радістю, що думка, яка мучила його вже від довшого часу, а нині сверлом вертіла у його мозгу, зродила ся також у головці його коханої сестрички.

А преці досі нікому сеї думки не зрадив.

„Яка ти добра, Нінко! Ти все зрозумієш мене, ти все хоч молодша, стаєш мені добрим дорадником, відгадуєш навіть мої думки“.

„А ти вже думав про се? — спитала живо Нінка.

„Цілий час, коли ось тут на самоті сидів, а впрочім і ранійше ще...“

„Так обое попросимо муськи. Вона добра і нас так любить, не відмовить нам певно“.

„Нінко! Нінко! накривати до обіду!“ роздав ся з сїней звінкий голос п. Доброї.

Нїна на відгомін сего голосу побігла до дверей і гукнула весело: „Йду — біжу кохана мусько“ і в мить у підскаках перебігла сїни і опинилась у їдальні. За нею поспішив і Володко та став помагати сестричці. Вона прикрила стіл скатертю і розставляла тарілки. Він укладав біля тарілок ложки, ножі і вилки.

За хвилину надбіг з города Левко, цілий червоний, як маків цвіт.

„Ось гарно, що вже обід“ — скрикнув з порога. „А що нині доброго і чи много, бо набігав ся доволі та...“

„Маєш добрий апетит“ — докінчила мати, вносячи вазу з супом.

„А щож, мамусько... маю так сидіти все з книжкою, як Петрусь. У мене так, як наука то наука, а по науці мусить бути забава“ — резонував наймолодший Левко.

„Воно справді“ — сказала мати — „випочати треба по науці“.

„І вибігаєш“, додав Левко.

„Но, але їдаймо вже, бо я голодний, мов вовк“.

„Очима вже їш“ — засьміяла ся Нінка.

„Я бачу“, відтяв ся малий Левко, „що і ти водиш шильно очком за кожним порушенням хохлі“.

„Може“ — збентежилась Нінка, „але з иньшої, як ти причини“.

Нінка справді числила кілька разів хохля виливалась у кожду тарілку, відтак щось міркувала і обчисляла.

„Поклич, Нінко, Петруся“ — завважила мати.

„На него все треба ждати“ — обурив ся Левко.

Ніна мигнула як іскорка у садок, а за хвилиночку сиділа вже біля мами. Побіч неї сів Володко, напроти него Левко, держачи вже в руці ложку.

Ввійшов Петрусь, гарний золотоволосий, девяти-літний хлопчик — привитав ся з ріднею і сів поміж мамою і Левком.

„Який ти нудний! — Все даєш ся просити“ — по-прікнув брата малий Левко. Чи ж книжка втече?“

„І зупа з тарілки не втече“ — сказав лагідно Петрусь.

„А ще така горяча“ — додала Нінка.

„На се при вогні варить ся, щоб горячу їсти...“ за-мимрав ще Левко, заїдаючи смачно.

Діти гаморили, їли... а мати гляділа з любовю то на буйну головку найстаршого, дванадцятлітнього Володка, у якого на ковнярику блистіли два срібні пасочки, то на ясні довгі коси Нінки, то на ніжного Петруся, то на палкого Левка і раділа тим найдорогоціннішим скарбом — своїми діточками.

Подала другу страву.

„Пироги“ — гукнув Левко. „Се моя їда“.

Нінка дивилась пильно, по кілька кожний брав і знова щось міркувала.

„Нінка числить, чи єї стане“ — засьміяв ся Левко.

Ніна покрасніла ціла, та сказала:

„Ані гадки подібної не мала я“.

„Він шуткує, дитино“ — завважила мати. — „Знаєш, що малий Левко пустунчик“.

Левко, наче нечуючи, продовжав свій дотеп, з якого сам був дуже рад.

„Не жури ся, Нінко, ось глянь Володко лишить тобі, бо не ткнув ще ні одного“.

„Щось справді мойому Володкови нині обід не смакує“ — завважила мати.

„Прошу тішитись, що мені смакує“ — засьміяв ся Левко.

„Рада я з сего, але всі ви мої голубчики кохані, тому люблю, як всі вдоволені, веселі.“

А ти, Володку, — додала по хвилі журливо, „щось мені нині сумний, мовчаливий“.

„Він має журу, мусько кохана“ — замітила Нінка.

„Чим же ти так зажурив ся Володочку?“ — спитала ніжно мати.

„Мусько! Володко зажурив ся, що Михасьо мусить покинути гімназію“.

„Чи справді? — спитали всі нараз і поглянули на Володка.“

„На жаль — так воно“ — відповів сумно Володко. Вже ранійше розказував я, як гірко боров ся він з бідою, як мерз і голодував цілу зиму — та все мав надію, що

вуйко подужає і знова заробляти ме більше — так і йому ліпше буде. Але вуйко помер, а недобра вуйна виганяє його“.

„Бідний хлопчиско“, зітхнула мати.

„Щож він тепер робити-ме?“ — спитав зворушений Петрусь.

„Піде у найми“ — відповів дрожащим голосом Володко.

Настала хвилина мовчанки.

Ніна гляділа то на Володка, то на матір, наче ждала і дивувалась, що Володко не просить мами за Михасем, та що мати крім слова „бідний“ нічого не має на поліпшення долі Михася.

„Мамусько“ — сказала по хвилині — „шкода Михася“.

„Шкода велика“ — відповіла з повагою мати.

„Він такий здібний“, осмілював ся Володко, так бажає ся вчити. Чомуж доля для него така люта? Інші хоч ліноухи можуть ходити до гімназії тому лише, що мають маючих родичів... — а він... мусить йти працювати на кусник хліба, щоб лише жити.

„Яке то сумне, мусько!“...

„Дуже сумне, дитино кохана“ — сказала мати.

Володко спаленів нараз і глянув наче з жалем на маму.

Йому хотілось, щоб мати відгадала його бажання...

А вона справді читала у його серці і догадувалась намірів — та не хотіла випереджувати їх, і ждала його визнання.

„Мамо“ — сказав по хвилі дріжачим голосом Володко, покраснівши по вука, „якби так Михася взяти у нашу хату?”

„Місяця доволі“ — сказала спокійно мати. Як поміститься вас чотирох у вашій хлопячій кімнатці, не маю нічого проти сего.

„Він може спати зі мною в однім ліжку“ — докинув скоро Володко — „а Петрусь і Левко хіба згодять ся на се, щоб Михасьо мешкав з нами“.

„Ми також любимо Михася“ — сказав ніжно Петрусь — „і жаль нам його сердечно. Чомуж не малиб ми згодити ся“.

„Овшім“ — весело скрикнув Левко — „буде нас більше до забави і пустощів“.

„Ой ти, пустуньчику мій коханий“ — сказала з любовю мати.

„Так гарно!“ — аж сплеснула радісно в долоні Нінка. — „Михасьо остане у нас і буде вчити ся.“

„Але треба буде, мусько, більше варити їсти“ — засьміяв ся Левко.

„Більше дитино варити не можу, бо не стане на се“,

„І не треба, мусько кохана“ — защебетала Ніна.

Ось я вже обчислила. Нині зіли ми пр. по чотири хохлі зупи і по десять пирогів. Як буде Михасьо, зімо по три хохлі зупи і по вісім пирогів. Так і для нього прийде рівна пайка.

„Гарно обчислила ти, кохана Нінко, сказав урадуваний Володко і поцілував сестричку.

„Як обділитесь тим, що є, так усе гаразд“ — сказала мати.

„А вчити ся буде з моїх книжок і убранєм я з ним ділити ся му“ — докинув щасливий уже Володко.

„Се твоя річ, дитино. Хочеш вдоволити ся меншим, щоб поділити ся з бідним товаришем і дати йому спромогу науки, — так гарно, — хай тобі Бог помагає.

І я радію з сего, що Михасьо буде міг учити ся, що українська суспільність зискає в будуччині гарного члена, бо справді спосібний він і добрий хлопчина“.

„О, яка ти добра, кохана мусько!“ — сказав зворушений Володко. Підійшов до н. Доброї і поцілував горячо її руки, а вона гладила його буйну чупринку.

Відтак дякував Володко рідні. Усі були повні радості і щастя, що бідний сирота найде в них приміщення і весело снували пляни, як воно буде, коли вже Михасьо завітає до їхньої хати.

А мати зворушена до сліз вийшла непомітно з кімнети у садок.

Сині мов блакит неба очі звернула в гору і дякувала Провидінню, що її діти йдуть ідейним шляхом, що сповняють її задушевні мрії, що вже змалку вчать ся бути людьми повними любови до своїх менших братів і сю любов виявляють не лише словами, але **ділом і посв'ятою.**

Луч сонця озолотив її голову ясним ореолом і небо сьміялось до неї.

А з хати доходив веселий гамір дівчорі і оклики повні радості і одушевлення.

*

*

*

Сьміялось весняне сонічко, пестливими теплими лучами цілувало ніжні пелюстки ранніх цвітів. Шебетали весело птички, увихалися за комарами бистрі ластівочки. Грались у чистому воздуху метелики, радісно бреніли пчїлки.

Довкола радість — втіха. Усе веселе, щасливе новим гарним життєм.

Усе веселе!... Лише Михасю йде сумний доріжкою, яка мов біла стяжка вєть ся поміж зеленими садками передмістя.

Ось там далеко з повени зелені і цвітів вишень та яблїнок виринає дімочок п. Доброї. Туди він прямує.

Прямує туди, щоб розпрощатись у послїднє з добрим товаришем Володком — його ріднею, та п. Доброю.

Слезі замрачують його зір і біль дивний стискає серце.

Чомуж воно так? Чому все веселить ся, а я плачу.

Все оживає — а я нидію.

Все розцвітає, а в моїм серці вяне цвіт надії.

Чомуж сей гарний весняний сьвіт такий лише для мене непривітний?

Ластівочка мигнула перед самими його очима і скрилась у гніздочко, причіплене до стїн хатки, яку як раз минав Михасю.

„Ось пташина... і хатину свою має“ — жалісно шепнув хлопчина.

Глянув на цвіт, з якого метелик пив солодку поживу.

„Ось метелик і не журить ся, що їсти-ме“.

Пишні цвіти не журяться одежию, рік річно дістають гарну, нову.

А в мене ні хатини, ні кому поживу подати — ні про сорочку подбати. Сам на себе полишений я нещасний.

І вчити добра та правди не буде кому. У наймах, у сльозах гризти-му чорний кусень хліба...

У темряві... без світла науки... Боже! чому ж нема нікого, щоб зрозумів біль сироти... пригорнув... поміг...

Володко...!

Так... він добрий мій товариш, він розуміє мій біль, терпить навіть зі мною, але що ж він може.

Він сам незасібний, а його мати вдова та в хаті четверо дітей, які утримує сама, майже з праці рук своїх.

Що то за добра, енергічна і ідейна жінка. Ціле їх майно, се дімочок на передмісті і мала господарка. Все проче дорабляє власною працею, щоб дати дітям можливість науки. Веде у місті овочарню... Кілько праці вкладає вона в се діло. Не доїсть, не доспить, усього собі відмовить, щоб лише дітям дати все, чого їм потреба... Все каже, що найбільше єї щастє, як діти вдоволені, веселі. Яка добра мати.

Чому я не маю матінки?... щоб пригорнула мене до серця, подбала за свою дитину?

Не піду вже до Володка... Не в силі я нині подивитись на їх тихе щастє. Чую, що плакати-му, а плакати встидаю ся... Не піду, бо сумно мені, ох як сумно!

Так розважував бідний Михасьо та згадав на долю малого Тараса, який рівнож сиротиною скитався по світу і шукав людей, щоб добра навчили. Як гарно змалював він долю бідної сирітки... і Михасьо став по-втаряти стишок його про сирітську долю... який так дуже відчував.

„Сиротині сонце світить,
Світить та не гріє.
Люде сонце заступили,
Як-би мали силу,
Щоб сироті не світило,
Сльози не сушило“.

Станув і рясні слези обмили його лице.

*

*

*

Не журись бідна дитино! Не побивайся так.

Є хтось... хто видить і твої біль-горе, хто думає вже про тебе сиротину і готує тобі долю.

Не плач! В гору глянь з сею вірою, що там батько не лише пташенят, метеликів і цвітів, але добрий батько всіх людей, а особливо всіх опущених сиріт.

Йди, дитино, супокійно, куди пустилася ти... у недалеку вже хату п. Доброї.

Йди, прощайся, коли така твоя доля, а може?... може там отруть твої слези — може й тобі засвітить ще сонце.

*

*

*

Отер Михась очи, глянув вперед себе і подумав. Таки піду. Булоб невдячно, наколиб навіть не розпрощався з ними. Я тільки доброго від них зазнав. Кілько то разів кормила мене голодного п. Добра, кілька разів добрий Володко давав мені своє друге снідане, а що олівців, пер, зшитків дістав я від него. І книжки свої так радо мені вижичав. Дарував мені навіть свою троха зношену блюзку за дозволенем п. Доброї.

Так невдячно булоб не попрощатись, не подякувати за все.

Скорою ходою пішов вперед і в мить опинився перед малим дімочком п. Доброї. Увійшов у сїни.

Сїни ділили дімочок на дві половини і бігли через цілу його довжину та другими дверми вели у садочок. З одної сторони була кухня і кімната п. Доброї, де мешкала також Нінка. З другої сторони була кімната хлопців і їдальня, яка служила також за гостинну. З їдальні, яка була ближче входових дверей, долїтав як раз веселий гамір дїточий.

„Вони веселять ся, а мені так сумно“ — подумав Михасьо. Серце забилося живійше, очи зайшли слезами. Не мав чогось нині відваги застукати до дверей.

Стояв непорушно у сїнях. Почув, що в їдальні хтось вимовив його ім'я.

Се збентежило його ще дужше, хотїв утікати.

Але в сій хвилі дверми від садку увійшла п. Добра.

Помітивши Михася, закликала на него весело, начеб про його долю нічого не знала,

„А ти, Михасю, чого стоїш під дверми? Ось як гамірно в кімнаті, біжи скоріше поміж веселе товариство!“

Михасю зближився до п. Доброї і поцілував її в руку. Вона почула, що рука стала вогка. Зрозуміла причину сего та не сказала ні слова. Не спішилася потішити Михася постановою дітий. Вона раділа лише в душі, що за хвилину осхнуть слези сиротини і заясніють щастем.

Дітям лишала сю щасливу хвилину, Володкові коханому, щоб перший сповістив своєму сумному товаришеви, що його доля рішена в користь його.

Отворила двері і увійшла з Михайликом у кімнату.

Діти побачивши Михася, втихли чогось нараз. Не знали, чи мама сказала вже йому про се, що приймає його в хату, чи їм се казати. — Мовчали.

Михасю, щоб собі і другим ощадити болю, сказав скоро: „Я лише на хвилину. Попращати ся лише хочу і подякувати за все добро — та йду. Спішусь... щоб не припізнитись... бо далеко... а я пішки мушу на село...“

Слова застрягли в горлі і по лиці покотились слези...

„Вже не підеш на село, коханий Михасю!“ — скрикнув зворушений Володко...

„Останеш у нас, будеш учити ся!“

„Муська добра згодила ся, щоб ти остав з нами. Будемо разом спати, разом вчити ся, товаришувати і мусці помагати. — Будеш четвертий син коханої нашої муськи“... говорив живо зі сьвятою радістю Володко,

хотячи як найскорійше розяснити щастем сумне лице товариша.

Але Михасьо стояв, начеб нічого не розумів — начеб не вірив, що пропадає нараз його біль-горе, а стрічає його радість велика.

„Чи се правда?“ вишепотів якось трівожно.

„Правда! правда!“ — зашебетала Нінка.

„Ми поділимося з тобою всім, бо ми всі тебе любимо, а ти за се, любити меш нас і нашу добру муську“...

„І наш бідний український нарід“, додала поважно п. Добра, „якого лиху долю ти Михасю добре знаєш, бо вийшов ти сам зпоміж него.

Ти бачив його горе, його кривду, його темноту.

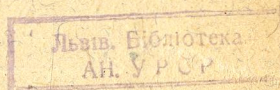
Вчи ся дитино! Рости в ідеях і готови ся колись у будуччині помічну руку подати тим, яких оставляєш на селі.

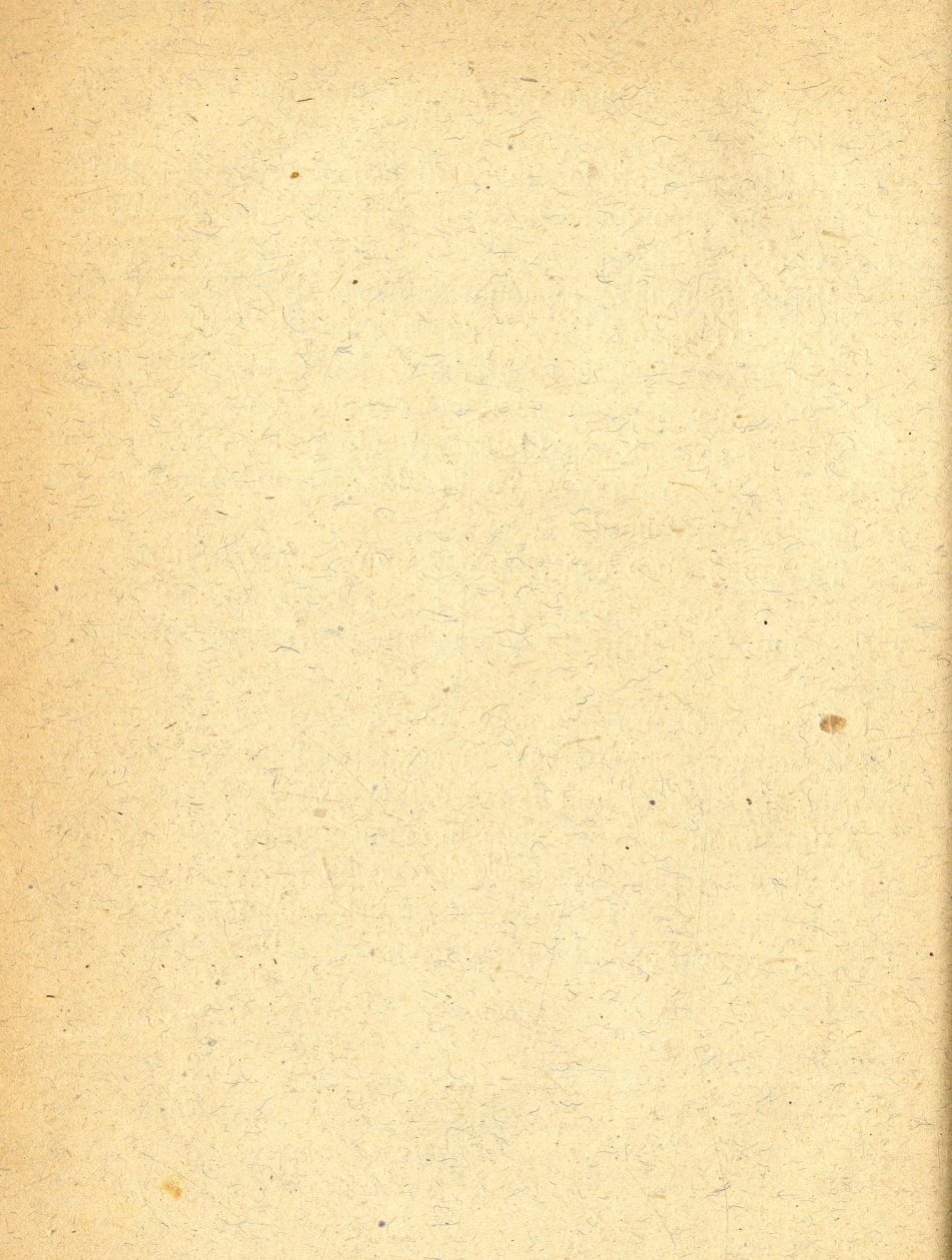
Дамо тобі материяльну поміч, щоб ти колись дав поміч моральну своїм братям селянам і науку, яку збудеш, вихіснував для їхнього добра?“

Михайлик повний сліз припав до рук п. Доброї, а всі діти стояли у сьвятім одушевленю.

Із великого портрета дивились добрі очі Батька Тараса, та всміхали ся радісно, що здійснює ся його ідея!

15. X. 1918.

2660

PJ

1, 47
(1986 p.)

PA 2660y